

Verslag tweede jaarvergadering GOLIATH, 8 april Gent (Het Pand, 10.00u-16.00u)

Aanwezig: Youri Desplenter, Veerle Fraeters (enkel namiddag), Lise Gosseye, Britt Grootes, Ine Kiekens, Hubert Meeus, Bettina Noak, Sarah Pardon, Jürgen Pieters, Els Stronks, Kornee Van der Haven, Frank Willaert (enkel namiddag)

Het doel van de tweede jaarvergadering is

- het bespreken van het eerste voorstel voor een handboek over centrale concepten uit de studie van de historische letterkunde (ochtendsessie).
- het evalueren van het eerste werkingsjaar van GOLIATH (middagsessie)
- het opstellen van een planning voor het tweede jaar (middagsessie)

Ochtendsessie: Stand van zaken conceptenboek

Naar aanleiding van het voorstel om een handboek te maken is er een werkgroep opgericht bestaande uit Youri Desplenter, Lise Gosseye, Johan Oosterman, Jürgen Pieters, Els Stronks, Arnoud Visser en Frank Willaert. Deze groep heeft een kader uitgewerkt dat op de vergadering concreet kan worden ingevuld.

Werktitel(s):

Litteraire theorie en historische letterkunde?

Letterkundige concepten in historisch perspectief?

[Engelse variant: Literary concepts in a historical perspective: a user's guide?]

Opzet en doelgroep

De 'noodzaak' van dit boek is gegroeid uit een tweeledige vaststelling: a. dat men in nogal wat centrale teksten uit de (theoretische) literatuurwetenschap lijkt uit te gaan van de universaliteit van bepaalde concepten en b. dat veel van die teksten in hun concrete invulling van deze concepten vooral lijken uit te gaan van moderne letterkundige fenomenen. Laten we als voorbeeld nemen: Paul Ricoeurs 'Wat is een tekst?', Wolfgang Iers 'Het leesproces. Een fenomenologische invalshoek' en zelfs Michel Foucaults 'Qu'est-ce qu'un auteur?'. Dat een tekst in de Middeleeuwen iets anders kan zijn dan wat een tekst nu is en dat lezen op zich al een hele complexe geschiedenis heeft, lijkt voor veel gebruikers van de eerste twee teksten (en in zekere zin zelfs voor de auteurs ervan) van geen groot belang. Zelfs in het geval van Foucaults klassieke analyse – die van deze drie veruit van het sterkste historische bewustzijn getuigt – ligt de klemtoon in de receptie ervan zeer sterk op het deel dat gaat over het moderne auteursbegrip.

Dit boek wil aan de hand van een reeks concrete casussen duidelijk maken dat de concepten die we als literatuurwetenschappers dag in dag uit gebruiken in onze omgang met ons studiemateriaal ('tekst', 'auteur', 'lezer', maar ook: 'ironie', 'lyriek', 'stijl', ...) op zich kunnen staan voor een sterke variëteit aan historische fenomenen. Door deze concepten te confronteren met materiaal uit de studie van de historische letterkunde willen we in de eerste plaats een bijdrage leveren aan de begripsgeschiedenis van de literatuurstudie: we willen de begrippen die we hanteren problematiseren door ze te confronteren met historisch materiaal dat de grenzen van die begrippen aftast en in het beste geval verlegt. Omgekeerd willen we aan de studie van de historische letterkunde een conceptuele impuls geven en op die manier een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van een vocabularium dat ons in staat stelt ons materiaal op een nieuwe manier te analyseren.

De vragen die centraal staan in de verschillende afdelingen van dit boek zijn niet: 'Wat *is* een tekst?', 'Wat *is* een auteur?', 'Wat *is* een literaire institutie?', maar 'Wat *was* een tekst?', enzovoort. De voordelen van een dergelijke aanpak worden geïllustreerd door het recente boek van Anthony Grafton: *What was history?* In dat boek maakt Grafton niet alleen duidelijk dat er in de vroegmoderne tijd andere invullingen van de notie 'geschiedschrijving' bestonden dan in, pakweg, de negentiende eeuw (dat wisten we namelijk al), maar ook dat deze alternatieve invullingen van het begrip tot nieuwe vragen en nieuwe vormen van onderzoek kunnen leiden. Zo kunnen we hopen dat het beoogde boek uiteindelijk ook zal leiden tot een nieuw antwoord op de vraag die in de activiteiten van Goliath centraal staat: 'wat *was* literatuur?' en kunnen we in de letterkundige productie van de periode die we bestuderen al sporen zien van een zich geleidelijk aan ontwikkelend literair systeem?

Er wordt in eerste instantie gemikt op de ouderejaars student Nederlandse (of Moderne Talen) die zich tot specialist in de Historische Letterkunde aan het ontwikkelen is. Het beoogde boek biedt die student, en mogelijk ook wel collega-onderzoekers uit andere vakgebieden dan de historische Nederlandse letterkunde, een ingang in het vak, in aanvulling op bestaande hand- en tekstboeken, waarbij we vooral denken aan enerzijds literatuurgeschiedenissen (de recente volumes van de *GNL*) en anderzijds handboeken algemene literatuurwetenschap (zoals Frans Willem Korstens *Lessen in literatuur* en Ann Rigneys en Kiene Brillenburgs *Leven van teksten*). Het beoogde boek neemt (als dat al mogelijk is) een positie tussen die twee types van boeken in: het zegt iets over de geschiedenis van de Nederlandse letterkunde (over bepaalde, centrale aspecten ervan, die naar ons gevoel in het toekomstige onderzoek nog meer of op een andere manier dienen te worden uitgewerkt), en het neemt een meta-perspectief in op de behandelde fenomenen. Uit dat laatste vloeit voort dat ons boek ook een demonstratie kan zijn van concepten en theorieën die in de historische Nederlandse

letterkunde gebruikelijk zijn, of dat mogelijk op korte termijn gaan worden. Het is dus een boek dat (ook) vooruit kijkt naar toekomstige delen van en problemen in de historische Nederlandse letterkunde. Die nieuwe inzichten worden deels gegenereerd doordat het boek diachroon is opgesteld (dus de traditionele scheiding tussen Middeleeuwen en Vroegmodern laat vallen), en doordat de historische Nederlandse letterkunde internationaal (in Europese of zelfs mondiale context) wordt ingebed, op een conceptueel maar zeker ook op een inhoudelijk niveau. De verhouding tussen de Nederlandse/Nederlandstalige literatuur en literaturen elders in de wereld komt nadrukkelijk aan bod. Daarmee hebben we de ambitie een specifieke kijk op de historische literatuur te willen bieden die bestaande inzichten overstijgt.

Op termijn en in potentie heeft het boek daardoor (mogelijk) ook interessante aspecten voor het internationale onderzoek, maar die doelgroep en dat speelveld worden in eerste instantie niet tot doel genomen. In een later stadium kan worden besloten of het een Engelstalig dan wel Nederlandstalig boek wordt. In dit eerste stadium gaan we uit van Nederlandstalig, omdat we van de auteurs een speelse, creatieve en enigszins speculatieve aanpak verwachten. Elk onderwerp zal vanuit meerdere dimensies benaderd worden om te laten zien wat de mogelijkheden van die multidimensionaliteit kan zijn en niet elke dimensie hoeft al evenzeer als onderzoeksgebied verkend of zelfs uitgespit te zijn. Het boek wil in die zin ook richtinggevend zijn voor toekomstig onderzoek. We krijgen die multidimensionaliteit door in tandems samen te werken, en sessies in te lassen waarin essays bekeken worden en worden aangevuld met nog veel meer invalshoeken, om de flexibiliteit van het onderwerp en de studie van de historische Nederlandse letterkunde te tonen.

Structuur

Het boek bevat een aantal *afdelingen*, waarbinnen telkens een aantal *hoofdstukken* komen die een bepaald aspect van de afdeling uitwerken, aan de hand van casussen. Er wordt binnen de afdelingen ook gestreefd naar spreiding over de periodes (ME/vroegmoderne/18^e eeuw), dat hoeft niet per se binnen elke bijdrage het geval te zijn, maar waar het kan zou het wel goed zijn dat we ernaar streven. Dat betekent wellicht dat hoofdstukken ook worden geschreven door teams van auteurs die in onderling overleg aan de slag gaan, maar ook in overleg met de redactie.

De volgende afdelingen worden voorgesteld, met daaronder meteen suggesties voor topics of lemma's in de hoofdstukken.

1. Wat was Nederlandse literatuur?

- In deze afdeling kan het probleem aan de orde worden gesteld dat in de reële situatie van de bestudeerde regio er zeker niet alleen 'Nederlandstalige' teksten werden geproduceerd. Ook

de vraag naar de verhouding tussen de opkomst van de volkstaal en de ontwikkeling van een literatuurconcept kan hierin aan de orde komen.

- Ook kan worden ingegaan op de vraag hoe we ons kernbegrip 'literatuur' definiëren voor een periode waarin het moderne (post-1800) literatuurbegrip nog niet bestond. Onder meer de problematiek van 'literatuur als fictie' kan aan de orde worden gesteld: voor moderne letterkunde een evidentie, voor historische vaak een probleem. Hoe wordt in onze historische letterkunde 'fictie' gedefinieerd en geëvalueerd? Welke termen gebruikt men voor fenomenen die we vanuit een hedendaags perspectief onmiddellijk als 'fictioneel' of 'fictief' zouden kenmerken.
- Het probleem van de literatuur als kennisoverdracht kan ook in deze afdeling aan de orde worden gesteld (bijv. 'artes-literatuur' als historisch fenomeen: voor de Middeleeuwen evident als categorie, maar in de latere periodes zullen we onderwerpen die onder die categorie vallen minder onmiddellijk als 'literatuur' bestempelen. Een transhistorisch overzicht over de verhouding literatuur-wetenschap zou mooi in deze afdeling passen.
- Verwant daarmee is de problematiek van de historische variabiliteit van de esthetische functie van literatuur. Is die voor de Middeleeuwen dezelfde als voor de vroegmoderne tijd? Wat met de aanwezigheid van 'esthetische' elementen in bijvoorbeeld de religieuze ervaring?
- In deze afdeling zouden we ook een hoofdstuk kunnen wijden aan drie poëtische teksten uit de verschillende sub-periodes, en daarin vergelijkend nagaan wat gelijkenissen c.q. verschillen zijn in de behandeling van 'literaire' kwesties. (Dat zou ook een mooi onderwerp zijn voor een GOLIATH-leessessie: we lezen samen stukken Boendale, Vondel en Bilderdijk (bijvoorbeeld).

-

2. Wat was een tekst?

- In deze afdeling kan het onder meer gaan over de vraag of onze (universele) opvatting van tekst niet al te zeer gebaseerd is op gedrukte teksten en bijgevolg of andere vormen van tekst (orale, handschriftelijke) deze definitie niet kunnen/moeten bijsturen.
- Bij uitbreiding kan het in deze afdeling ook gaan over concepten die slaan op en staan voor 'verzamelingen' van teksten en die aan dezelfde kritiek onderhevig zijn: genres, het boek, ...

- Deze afdeling kan ook stukken bevatten die ingaan op de voor-geschiedenis van genres: waar komt de lyriek vandaan ('wat was een gedicht?'), wat met de opkomst van de roman, ...

3. Wat was een auteur?

- In deze afdeling kan het gaan over de voor de ontwikkeling van de literatuur zeer belangrijke spanningsverhouding tussen traditie en vernieuwing; over poëtische bespiegelingen rond inspiratie en creativiteit, al was het maar om duidelijk te maken dat die ideeën niet vreemd zijn aan letterkunde uit de historische periode
- Het kan in deze aflevering ook gaan over het concept 'Verzameld werk', een begrip dat we automatisch lijken te associëren met de moderne letterkunde (en het daarbij horende auteursbegrip), maar waarvan ook al middeleeuwse voorbeelden bestaan
- In deze afdeling moeten we het wellicht ook hebben over auteursopvattingen en een thema dat in de studie van de historische letterkunde vandaag vaak aan de orde is: 'zelf(re)presentatie'
- In deze afdeling kan ook het concept van literaire roem behandeld worden. Vragen als hoe en waarom wordt auteurschap een statussymbool en hoe functioneert het fenomeen 'literair voorbeeld' in verschillende periodes, zijn hier aan de orde.

4. Wat was een lezer?

- Ook hier zou het kunnen gaan over de historische variabiliteit van het lezen/beluisteren van teksten (geschreven/gedrukte/orale literatuur); vernieuwing in boek- of tekstcultuur zijn vaak verwant aan verschuivingen in het leespubliek.
- Ook kan het gaan over de opkomst van nieuwe lezersgroepen en hoe die de ontwikkeling van de literatuur hebben bepaald (bijvoorbeeld 'Jeugdliteratuur' als historisch gegeven; vrouwelijke versus mannelijke lezers,)
- Lezers deden verschillende dingen met literatuur, gebruikten die voor verschillende doeleinden, ook dat kan in deze afdeling een hoofdstuk worden.

5. Wat was een institutie?

- De sociologische analyse van de literatuur (de vroegmoderne zowel als de moderne) gaat in de praktijk vaak uit van het bestaan van zoiets als een 'literair veld'. We kunnen ons in deze

afdeling de vraag stellen wanneer we voor het eerst sporen van zo'n veld beginnen te zien, en wat die sporen dan zijn.

- In deze afdeling kunnen ook actoren van het literaire bedrijf worden belicht, in hun historische ontwikkeling (drukkers, uitgevers, boekhandelaren, opdrachtgevers)
- Ook de rol van literaire kritiek en censuur kan hierin aan bod komen, evenals kwesties van canonisering
- Ook vroege vormen van literatuurgeschiedenis (biografieën en dergelijke) kunnen hierin behandeld worden

Het boek moet een reflectie op de eigen huidige praktijk van het historisch letterkundig onderzoek vormen en een aanleiding voor verder onderzoek.

Op de vergadering worden de topics/lemma's per afdeling vastgelegd en wordt er besloten dat er in een volgende fase voor elk van de afdelingen een langere beschrijving komt waarin zowel de afdeling als elk van de lemma's kort besproken worden. Deze beschrijvingen worden besproken op een vervolgbijeenkomst die wordt vastgelegd op maandag 24 juni in Antwerpen opnieuw. Daarna kunnen mogelijke auteurs voor de topics worden gezocht. Idealiter kunnen we op de vergadering van juni een aanvang maken met het opstellen van een voorlopige inhoudstafel. Ook zullen we aan potentiële auteurs duidelijk moeten maken welke format-eisen we stellen (lengte bijdrage, verhouding casus-reflectie, stijl,...)

Voor het concept literatuur wordt de beschrijving gemaakt door Bettina Noak en Lise Gosseye, voor het concept tekst door Jürgen Pieters, voor het concept auteur door Youri Desplenter, Frank Willaert en Veerle Fraeters, voor het concept lezer door Els Stronks en Arnoud Visser, voor het concept instituties door Hubert Meeus.

Voor het vervolg van de werkzaamheden wordt gedacht aan een intensieve driedaagse aan het NIAS (Wassenaar) – richtmoment: voorjaar 2014? – waarop de auteursteams die de verschillende hoofdstukken voor hun rekening nemen de eerste resultaten van 'work in progress' aan elkaar presenteren. Idealiter stellen we een coördinator per 'afdeling' samen met wie de auteursteams tussentijds kunnen overleggen en desgewenst een paar keer samenzitten.

Middagssessie:

Evaluatie activiteiten in 2012

- In het eerste werkingsjaar van GOLIATH vonden er in het kader van de thematische onderzoekslijn over auteurschap (cfr. verslag eerste jaarvergadering) twee bijeenkomsten plaats:
 - o Op 13 april werd er in Antwerpen werd er een discussiedag georganiseerd naar aanleiding van de lectuur van twee teksten waarin theoretisch nagedacht wordt over de historische figuur van de auteur (één tekst van Albert Ascoli en één van Brian Cummings & James Simpson) In oktober heeft Ascoli in Gent een lezing gegeven over Dante en auteurschap en heeft er een doctoral seminar met Ascoli plaatsgehad.
 - o Op 23 november vond in Amsterdam een themadag plaats over auteurschap in het werk van Vondel. Sprekers waren Nina Geerdink, Lise Gosseye, Mike Keirsbilck en Marringje Paijmans.
- Aangezien het één van de doelen van de onderzoeksgemeenschap is om postdoctoraal onderzoek te stimuleren, werd er in het eerste werkingsjaar ook een initiatief opgestart om postdoctorale onderzoekers de gelegenheid te geven projectaanvragen in wording voor te stellen aan de leden van de onderzoeksgemeenschap. Er vonden in 2012 twee postdocdagen plaats,
 - o Op de bijeenkomst in Leuven (op 29 juni) presenteerden Roeland Harms, Marjolein Hogenbirk, Christophe Madelein en Patricia Stoop hun projectaanvragen.
 - o In Utrecht (op 19 oktober) werden de projectaanvragen van Feike Dietz, Lise Gosseye, Mike Kestemont en Nina Geerdink besproken.
- Voor het opstellen van een raamwerk voor het conceptenboek (cfr. Verslag eerste jaarvergadering) werden er twee bijeenkomsten georganiseerd; in Gent op 25 juni en in Utrecht op 15 november (cfr. infra).

Geplande activiteiten

2013

- Op 20-22 juni wordt er in Leiden een conferentie georganiseerd met als titel 'Rethinking the Dialogue between the Visual and the Textual. Methodological Approaches to the Relationships Between Religious Art and Literature in the Late Middle Ages and the Early Modern Period', met participatie van Goliath-onderzoekers uit Leiden, Louvain-la-Neuve en Gent. Goliath biedt ook financiële ondersteuning voor deze activiteit.

- Eind augustus zal er in Gent een workshop plaatsvinden rond het onderwijs van historische Nederlandse letterkunde aan Vlaamse en Nederlandse universiteiten. Het doel van de bijeenkomst is driedig: inventariseren van het onderwijs in de historische letterkunde dat nu gegeven wordt in Vlaanderen en Nederland, delen van ervaringen met onderwijs van historische letterkunde, opzetten van mogelijke samenwerking rond historisch letterkundig onderwijs in Vlaanderen en Nederland. Ter voorbereiding van deze bijeenkomst zal er onder docenten historisch onderwijs in Vlaanderen en Nederland een vragenlijst verspreid worden (voorstel Veerle Uyttersprot).
- In het kader van de onderzoekslijn auteurschap en autoriteit zal Kornee Van der Haven voorstel voor een workshop uitwerken over de problematiek van het maatschappelijk appel van de dichter. Onder de titel *Toezingen en aanvuren: het maatschappelijk appel van de dichter* zullen een aantal lezingen over die handelen over de problematiek van het 'toezingen van het publiek' vanuit een transhistorisch perspectief samengebracht worden:

Het dichterlijke 'toezingen' van een publiek werd vanaf de zeventiende eeuw steeds belangrijker. De relatie tussen de dichter als zanger die het toegezongen subject eenzijdig huldigt of juist aanmaant, evolueert tot een relatie die wederzijdse implicaties heeft (aanvuren, inspireren). Het toegezongen subject wordt afhankelijk van de zang om tot daden te komen, terwijl de dichter van het toezingen een afzonderlijke handeling maakt, met eigen maatschappelijke implicaties. De dichter kan alleen (maatschappelijk) handelen door te zingen, en de toehoorder kan alleen handelen door te luisteren en mee te zingen. Het proces van literaire professionalisering versterkt in deze periode de autonome positie van auteurs, maar de 'professionele' afstand die de auteur tot zijn publiek bewaart, leidt niet in alle gevallen tot een zich terugtrekken uit het maatschappelijke debat. Ook met het woord 'toezingen' zelf wordt zowel afstand als toenadering uitgedrukt. De gevoelde kloof tussen 'zanger' en 'publiek' gaat hier vreemd genoeg samen met een groeiend geloof in de kracht van het gedicht als maatschappelijk appel en als een discursieve toenadering van de dichter tot zijn publiek. De schijnbare tegenstelling tussen 'verwijdering' en 'toenadering' lijken in het begrip 'toezingen' opgeheven te worden en een onderzoek naar dat fenomeen kan mogelijk een nieuw licht werpen op de veranderende opvattingen over dichterschap en maatschappelijk appel in de vroegmoderne tijd. Bovendien is het interessant om ook naar de fases die aan dit vroegmoderne fenomeen vooraf gaan te kijken. Hoe zit het precies met het maatschappelijk appel van de dichter wanneer er van professionele afstand met het publiek nog geen sprake is.

Het voorstel (met plaats en tijd van de workshop) zal onder mogelijke deelnemers worden verspreid.

- In november wordt in Gent doctoral seminar over *computational humanities* en historische letterkunde georganiseerd. (voorstel Arnoud Visser & Jürgen Pieters) De mogelijkheid wordt nagegaan of dit evenement niet samen met de doctoral school van de UA kan worden georganiseerd. Mike Kestemont had verwante plannen in samenwerking met Johan Oosterman. Jürgen zal met Mike en Johan contact opnemen om de mogelijkheid te bekijken de twee activiteiten op elkaar af te stemmen.
- In het najaar van 2013 wordt in Louvain-la-Neuve door Agnès Guiderdoni een studiedag rond theoretische modellen van literatuurgeschiedenis voorgesteld. Doel van Agnès is om verschillende tradities (de Franse en de Angelsaksische in de eerste plaats) met elkaar te confronteren. Er wordt aan Agnès voorgesteld om in de beoogde formule ruimte te laten voor de gezamenlijke lectuur van theoretische teksten.
- Omdat uit de feedback na de twee postdocdagen blijkt dat de deelnemers deze bijeenkomsten een goed en nuttig instrument vinden voor het verbeteren van hun aanvraag of voor reflectie op het eigen onderzoek wordt in november in Antwerpen een derde postdocdag georganiseerd. Er worden onderzoekers gezocht die op deze dag willen presenteren. Ook wordt de suggestie gedaan om sprekers aan te zoeken die in een deeltijds docentenmandaat functioneren en vaak minder mogelijkheden zien om voor FWO of NWO aanvragen voor te bereiden, maar toch eigen onderzoeksprojecten uitwerken.

2014

- In Berlijn zal er in 2014 een boekpublicatie verschijnen over 'Illness and Literature', waaraan ook leden van Goliath bijdragen. Ook wordt vanuit Berlijn het voorstel gedaan voor een studiedag over de receptie van de *devotio moderna* in Duitsland (voorstel Bettina Noak en Youri Desplenter).
- In het voorjaar van 2014 wordt er in Gent een conferentie georganiseerd over religieuze literatuur en de identiteit van de dichter. (voorstel Chris Joby, Lise Gosseye)